

بسمه تعالی

گرایش سیاست خارجی ایران باید چگونه باشد؟

بحثی در کلاس درس جغرافیای سیاسی

دانشگاه تربیت مدرس

از استاد: دکتر محمدرضا حافظ نیا

بر اساس طبیعت ژئوپلیتیک ایران طی دو قرن اخیر، که از موقعیت حایل برخوردار بوده و هست (یعنی گرفتار شدن بین دو سازه قدرت جهانی)، سیاست خارجی ایران ناگزیر از تعامل موثر و فعال با سازه های قدرت پیرامونی خود می باشد. به این معنی که نمی تواند تنها به یک قدرت مرتبط باشد، بلکه باید با تمام سازه های قدرت پیرامونی خود تعامل موثر و فعال داشته باشد، یعنی سیاست خارجی تعاملی، بی طرفانه، مثبت، موثر و فعالی را در پیش بگیرد. سیاست فعال به این معنی است که عمل کننده و تاثیر گذار باشد نه منفعل و تاثیر پذیر.

در همین راستا آحاد ملت ایران باید آگاهی ژئوپلیتیکی نسبت به موقعیت کشورشان پیدا کنند و سیاستمداران ایرانی پیگیر چنین سیاستی نیز باید افرادی هوشمند، زیرک و برخوردار از دانش و بینش ژئوپلیتیکی باشند.

اگر در سیاست خارجی ایران منفعل عمل شود و در مقابل دو قدرت پیرامونی، سیاست انفعالی در پیش گرفته شود، داخل کشور عرصه کشمکش نیروهای نیابتی آنها می شود و کشور دچار بحران و تفرقه شده و درگیری سیاسی داخلی ایجاد می شود (مانند لبنان و افغانستان). لذا دیپلماسی هوشمند لازم است و باید از راه مذاکره مستقیم مسائل را حل کرد. نباید از مذاکره ترسید بلکه باید از آن استقبال کرد. ایران طی دو قرن گذشته خود تجارب تلخی از کشمکش بین نیروهای نیابتی داخلی (آگاه یا ناآگاه) داشته که بر بقای موقعیت ژئوپلیتیکی فرودست در ساختار ژئوپلیتیک جهانی و نیز شرایط توسعه نیافتگی و جهان سومی آن تاثیر گذاشته است.

بنابراین وضعیت ژئوپلیتیک حائل ایران اقتضا می کند که اساس سیاست خارجی کشور بر تعامل موثر، فعال و بی طرفانه باشد. به زبان ساده باید در مقابل قدرت های رقیب پیرامون ایران (سازه های شرق و غرب و یا قدرتهای جهانی ضلع شمالی و جنوبی کشور)، توازن در روابط رعایت شود. وقتی که گرایش سیاست خارجی بی طرفانه، فعال و موثر باشد، مدیریت سیاسی و دیپلماسی هوشمندانه ایران می تواند فرایندها را مدیریت نموده، نحوه تعامل و حضور و فعالیت آنها را مشخص و کنترل نماید و از ضایع شدن و تبدیل منافع ملی ایران به موضوع رقابت بین قدرت های پیرامونی آن پیشگیری کند.

وقتی سیاست خارجی به سمت یک طرف از قدرت های پیرامونی باشد، آن قدرت در امور کشور ورود پیدا می کند و طرف مقابل در صدد اقدامات تلافی جویانه برمی آید و منافع ملی و استقلال کشور آسیب پذیر می شود.